

Watykańskiego II. Więc jest to wpisane także w papieskie nauczanie Jana Pawła II i jego następców.

bp Andrzej F. Dziuba
Wydział Teologiczny UKSW

Ks. Roman Bartnicki, *Korzenie UKSW. Z dziejów uczelni na warszawskich Bielanych*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2017, ss. 500.

W dniu 3 września 1999 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił Ustawę o utworzeniu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Nowa uczelnia (państwowa), powołana do życia na bazie Akademii Teologii Katolickiej, rozpoczęła swoją działalność z nowym rokiem akademickim 1999/2000. Nabierając z roku na rok coraz to większej dynamiki (aktualnie na 11 wydziałach studiuje 19 tysięcy osób), pozwala zarówno studentom, jak i wykładowcom urzeczywistniać zadania związane z misją uniwersytetu.

Nadchodzący jubileusz dwudziestolecia Uczelni skłonił jej pierwszego rektora, ks. prof. Romana Bartnickiego, nie tylko do ukazania jej niezbyt jeszcze bogatej historii, lecz także do sięgnięcia do korzeni dzisiejszego UKSW. Rezultatem powziętego zamysłu stała się starannie wydana w 2017 roku przez Wydawnictwo Naukowe tegoż Uniwersytetu oraz Muzeum Niepodległości cenna publikacja (licząca ponad 500 stron), zatytułowana: „Korzenie UKSW. Z dziejów uczelni na warszawskich Bielanych”.

Książka, opatrzona słowem wstępnym aktualnego rektora uczelni, ks. prof. Stanisława Dziekońskiego, składa się z trzech rozdziałów poświęconych kolejno: najstarszym akademickim uczelniom teologicznym w Warszawie, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie oraz początkom UKSW (1999-2005).

Przedstawiając najstarsze akademickie uczelnie w stolicy (s. 17-87), Autor rozpoczyna od seminariów duchownych, powstałych w końcu XVII stulecia: Seminarium *externum* Księży Misjonarzy i Seminarium św. Jana Chrzciciela. Pierwsze z nich istniało do 1863 roku, kiedy to jego alumni zostali włączeni do tego drugiego, które nadal istnieje.

Znacznie więcej uwagi ks. Bartnicki poświęcił Wydziałowi Teologii na Uniwersytecie Królewskim powołanym do życia w 1816 roku dekretem cara Aleksandra I. Po okresie poważnych zaniedbań w stosunku do seminariów duchownych w Księstwie Warszawskim, co wyraźnie odbiło się na poziomie życia i posługi duchowieństwa, nowo utworzony Wydział Teologiczny miał leczyć ślady głębokich ran i wychowywać nowe pokolenie księży tak pod względem moralnym, jak i intelektualnym i społecznym (diecezje miały wysyłać kleryków z seminariów na studia uniwersyteckie). Przychodziło to jednak z wielkim trudem, tak iż w 1823 roku klerycy zostali odesłani do seminariów diecezjalnych. Staraniem jednak kilku biskupów, w 1825 roku doszło do otwarcia w gmachu po-paulińskim Seminarium Głównego (powołanego do życia dwa lata wcześniej dekretem carskim) dla kleryków z wszystkich diecezji (po pięciu z każdej), gdzie wykładali profesorowie Wydziału Teologicznego.

W ramach represji po powstaniu listopadowym, ukazem cara Wydział Teologiczny został zamknięty, natomiast nadal funkcjonowało Seminarium Główne. Jednak w 1835 roku car Mikołaj I w jego miejsce erygował Akademię Duchowną Rzymskokatolicką (w budynkach franciszkańskich przy ul. Zakroczymskiej, a od 1865 roku w gmachu klasztoru karmelitów bosych przy Krakowskim Przedmieściu), natomiast dwa lata później papież Grzegorz XVI dokonał erekcji kanonicznej tej uczelni. W pewnej mierze Akademia stała się sukcesorem Wydziału Teologicznego. Uczelnia ta kształciła nauczycieli religii, profesorów seminariów duchownych oraz urzędników konsystorza. Po jej zlikwidowaniu w 1867 roku profesorów i studentów przeniesiono do Akademii Duchownej w Petersburgu, która istniała do 1918 roku.

Po otwarciu w 1915 roku Uniwersytetu Warszawskiego, staraniem biskupów metropolii warszawskiej (pod przewodnictwem abp. Aleksandra Kakowskiego), już dwa lata później powstał tam Wydział Teologiczny (w dawnym domu księży misjonarzy przy kościele Świętego Krzyża), zatwierdzony przez Stolicę Apostolską w 1920 roku. Pierwszym dziekanem został ks. Antoni Szlagowski, wybitny kaznodzieja, przyszły rektor UW, a następnie biskup sufragan warszawski. Przed wybuchem II wojny światowej studia ukończyły tutaj 164 osoby. W 1954 roku Wydział został zlikwidowany przez władze komunistyczne, podobnie jak analogiczny Wydział na UJ. Najwyraźniej teologia nie „przystawała” do nowego, jedynie słusznego, jak to określano, światopoglądu „naukowego”, narzucanego w nowej rzeczywistości geopolitycznej.

W rozdziale poświęconym Akademii Teologii Katolickiej (s. 89-254) Autor sięga najpierw do Uchwał ówczesnej Rady Ministrów z 2 i 11 sierpnia 1954 roku, mocą których Wydziały Teologiczne UW i UJ zostały, jak to sformułowano, „wyodrębnione” z wymienionych uczelni i włączone do nowo powstałej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, usytuowanej w bielańskich obiektach poklasztornych księży marianów, brutalnie wysiedlonych i osadzonych w Gietrzwałdzie. Pierwszym rektorem ATK został ks. prof. Jan Czuj. Status kanoniczny nowa uczelnia uzyskała – za sprawą kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski – dopiero w 1974 roku, co miało przełomowe znaczenie dla jej dalszych losów. Ks. Prymas stał się wówczas wielkim kanclerzem tej uczelni.

Poza Wydziałem Teologicznym, w uczelni bielańskiej funkcjonowały również Wydziały: Prawa Kanonicznego i Filozofii Chrześcijańskiej; w 1987 roku powstał Wydział Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych (wyodrębniony z Wydziału Teologicznego). Z roku na rok struktura poszczególnych wydziałów znacząco się poszerzała o nowe jednostki organizacyjne w postaci instytutów, katedr i zakładów; powstawały również Punkty Konsultacyjne uczelni: w Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach, Płocku, Szczecinie, Suwałkach, Łodzi i Gdyni. Systematycznie wzrastała też liczba profesorów i studentów. Akademia zyskiwała coraz to większe uznanie w świecie akademickim. Dużym mankamentem natomiast były trudne warunki lokalowe.

Niewątpliwie prężny rozwój uczelni „wyzwolił” – w początkach lat dziewięćdziesiątych – myśl o przekształceniu Akademii w uniwersytet; pomysłodawcą był tutaj ks. prof. Jan Łach, wieloletni rektor ATK. Jak się okazało, urzeczywistnienie entuzjastycznie przyjętej przez Senat uczelni idei wymagało jednak kilku lat wytężonej pracy. Z pełnym zaangażowaniem kontynuował ją kolejny, ostatni rektor Akademii, ks. prof. Roman Bartnicki, wybrany następnie pierwszym rektorem UKSW.

Rozdział trzeci (s. 255-490), w który Autor przedstawia początki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, obejmuje następujące wątki: przekształcenie ATK w UKSW, wzbogacenie Uniwersytetu humanistyką, struktura UKSW w momencie powstania, Wydział Teologiczny w Radomiu, matematycy i przyrodnicy na UKSW, media na Wydziale Teologicznym, pozostałe innowacje strukturalne UKSW, rozbudowa kampusu na Bielanach, rozbudowa kampusu na Młocinach, komputeryzacja Uczelni, Biblioteka Główna UKSW, rozwój osobowy UKSW, badania naukowe i współpraca międzynarodowa, Rok Kardynała Stefana Wyszyńskiego na

UKSW, doktorat *honoris causa* dla Jana Pawła II, inne ważne wydarzenia w latach 1999-2005, teatr akademicki UKSW i chór UKSW, samorząd i inne formy aktywności studenckiej, sprawozdanie Rektora za lata 1996-2005, władze UKSW.

Ks. Bartnicki relacjonuje, że w pełni przekonani do idei utworzenia uniwersytetu (na bazie ATK) członkowie Senatu uczelni bielańskiej dali rektorowi „zielone światło” do podjęcia niezbędnych działań w tym kierunku. Przede wszystkim jednak swojej aprobaty udzielił mu kard. Józef Glemp, prymas Polski, wielki kanclerz Akademii. Nie brakowało wszakże sceptyków, którzy odradzali odstąpienie od tak, jak to określali, mało realnego zamiaru. To głównie dla nich ks. rektor Bartnicki zorganizował 9 listopada 1998 roku ogólnouczelniane sympozjum „Nowy uniwersytet dla Warszawy”, które wzbudziło żywe zainteresowanie. Rektor zapoznał z tą ideą także Konferencję Episkopatu Polski, która odniosła się do niej pozytywnie.

Wniosek rektora o przekształcenie ATK w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wraz z pieczołowicie przygotowaną dokumentacją (liczyła 3700 stron), został przekazany Ministrowi Edukacji Narodowej, prof. Mirosławowi Handkemu, 24 czerwca 1998 roku. Kilka miesięcy wcześniej ks. rektor, wraz z ks. prorektorem Wojciechem Bołozem, złożyli odpowiednie dokumenty w Kongregacji Wychowania Katolickiego (w sprawie wydziałów nauk kościelnych), odbyli także rozmowę z Janem Pawłem II, który gorąco zachęcił do kontynuowania starań o utworzenie uniwersytetu. Kongregacja wyraziła swoją aprobatę już 15 grudnia 1997 roku. Dość długo trwały pertraktacje co do charakteru projektowanego uniwersytetu, ostatecznie przyjęto, że będzie to uczenia państwowa o inspiracji chrześcijańskiej, a wydziały nauk kościelnych, poza podległością Ministrowi Edukacji Narodowej, będą jednocześnie podlegać Kongregacji Wychowania Katolickiego. Koncepcję tę ks. rektor Roman Bartnicki wraz z ks. prorektorem Wojciechem Góralskim przedstawili 11 marca 1999 roku sekretarzowi Kongregacji Wychowania Katolickiego, który uznał, że potrzebna będzie tutaj zgoda Ojca świętego. Dzięki pośrednictwu bp. Stanisława Dziwisza już nazajutrz ks. rektor otrzymał wiadomość, iż wspomniana koncepcja uzyskała aprobatę Papieża. Dzień później ks. rektor i ks. prorektor zostali przyjęci przez Jana Pawła II na audiencji prywatnej, podczas której z ust Ojca świętego padło zdanie: „A cóż to jest drugi uniwersytet dla Warszawy...”. Tego samego dnia ks. rektor otrzymał oficjalne pismo Kongregacji

aprobujące włączenie dotychczasowych wydziałów nauk kościelnych ATK do mającego powstać uniwersytetu państwowego.

Po dopełnieniu dalszych (licznych i skomplikowanych) formalności, 15 lipca 1999 roku prezes Rady Ministrów Jerzy Buzek skierował do łaski marszałkowskiej projekt ustawy o utworzeniu UKSW, który po przerwie wakacyjnej został procedowany w Sejmie, który, jak już wspomniano na wstępie, w dniu 3 września 1999 roku ustawę tę uchwalił (na 398 posłów biorących udział w posiedzeniu 257 głosów było „za”, 30 „przeciw” przy 111 wstrzymujących się). W dniu 22 września Senat RP przyjął ustawę bez poprawek, a prezydent RP Aleksander Kwaśniewski podpisał ją 30 września.

Nowo powstały uniwersytet obejmował trzy wydziały nauk kościelnych: Teologiczny, Prawa Kanonicznego, Filozofii Chrześcijańskiej oraz trzy pozostałe: Nauk Historycznych i Społecznych, Prawa, Nauk Humanistycznych. Uroczysta inauguracja roku akademickiego w dniu 4 listopada 1999 roku, którą zaszczylicili swoją obecnością liczni biskupi, rektorzy uczelni polskich, przedstawiciele władz państwowych i samorządowych oraz ambasadorowie, stała się okazją do świętowania narodzin nowego polskiego uniwersytetu.

Wypada dodać, że książka ks. Bartnickiego zawiera niezwykle bogatą dokumentację (m.in. fotograficzną) wydarzeń związanych z korzeniami UKSW i początkami tej wszechnicy. Czytelnik znajdzie tutaj zarówno bardzo szczegółowe, miejscami barwne relacje dotyczące meandrycznych dziejów poszczególnych uczelni (ich podległości władzom politycznym i kościelnym, struktur czy programów nauczania), na których gruncie wyrósł UKSW, jak również interesujące dane o ludziach (przede wszystkim o profesorach), którzy uczelniom tym nadawali kształt; najobficiej zaprezentowano dorobek naukowy profesorów ATK i UKSW.

Wolno sądzić, iż bogate w treść i starannie udokumentowane dzieło ks. rektora Romana Bartnickiego, ukazujące złożone dzieje Uczelni na warszawskich Bielanach, dobrze przysłuży się idei utrwalania historii rodzimego szkolnictwa wyższego, które nie przestaje stanowić znaczącego obszaru życia społecznego.

ks. Wojciech Góralski
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW